



Eduskunnan lakivaliokunnalle

Asia: HE 187/2025 vp Hallituksen esitys eduskunnalle syyteneuvottelun käyttöalan laajentamista koskevaksi lainsäädännöksi

Yleistä

Hallitusohjelman kirjaus oikeusprosessien sujuvoittamisesta on enemmän kuin kannatettava. Samaa sujuvoittamistyötä on tehty ja tehdään edelleen myös käräjäoikeuksien yhteistyöverkostoissa ja esimerkiksi oikeuslaitostyöryhmän alatyöryhmissä. Osa esille nousseista sujuvoittamistoimista ei edellytä lainsäädännön muuttamista, mutta myös lainsäädäntötoimia tarvitaan. Niistä yksi on syyteneuvottelun käyttöalan laajentaminen, jonka prosessiekonominen kokonaisvaikutus voi kuitenkin jäädä pieneksi. Sen sijaan esimerkiksi rikosasioiden kirjallisen menettelyn sekä poissaolokäsittelyiden käyttöalojen suunnitellulla laajentamisella voisi hyvinkin olla merkittäviä ja ruuhkautuneiden tuomioistuinten toiminnan kannalta positiivisia vaikutuksia. Prosessuaalisina uudistuksina ne myös voitaisiin ottaa käyttöön nopeasti.

Syyteneuvottelun käyttöalan laajentamisesta

Syyteneuvottelun käyttö on jäänyt useasta eri syystä vähäiseksi. Syyteneuvottelun käyttöala on liian suppea ja syyteneuvottelu on menettelynä monimutkainen. Syyteneuvottelu perustuu liiaksi yksittäistapaukselliseen harkintaan ja menettelyn painopiste on liian myöhäisessä vaiheessa rikosprosessia. Myös menettelyn tunnettuisuudessa on puutteita ja asianomistajan asema menettelyssä on osittain liian vahva. Vaikka syyteneuvotteluun käyttö on jäänyt vähäiseksi, ovat Länsi-Uudenmaan käräjäoikeuden viimeaikaiset kokemukset syyteneuvottelun käyttämisestä olleet kuitenkin varsin positiivisia.

Syyteneuvottelun käyttöalan laajentamisen myötä sen piiriin tulisi uusia rikosnimikkeitä ja etenkin 1) syyteneuvottelu käynnistettäisiin säännönmukaisesti, mikäli edellytykset siihen täyttyvät, 2) menettely olisi seuraamuskannanottojen informatiivisuuden ansiosta läpinäkyvämpi ja 3) menettely olisi kaiken kaikkiaan joustavampi. Esitutkintaviranomaiselle ja syyttäjälle säädettäisiin velvollisuus harkita syyteneuvottelua jokaisessa tutkittavana olevassa asiassa ja menettely käynnistettäisiin mahdollisimman aikaisessa vaiheessa ja heti, kun edellytykset olemassa.

Syyteneuvottelun käyttöalan laajentaminen yhtenä rikosprosessin sujuvoittamiskeinona on kannatettavaa. Prosessiekonominen lähtökohta huomioon ottaen on kuitenkin varmistettava, ettei kenenkään oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin laajentamisen vuoksi vaarannu. Esillä olevassa hallituksen esityksessä tämä on otettu huomioon kiitettävällä tavalla. Lainsäädännön arviointineuvostokin on lausunnossaan katsonut, että hallituksen esitysluonnos täyttää lainvalmistelun vaikutusarviointiohjeen vaatimukset kiitettävästi.

Syyteneuvottelun käyttöala on jäänyt lähinnä talousrikoksiin, mikä on osaltaan johtanut menettelyn varsin vähäiseen käyttöön. Ehdotus laajentaisi syyteneuvottelun käyttöalaa, mutta pelkona on, että menettelyn käyttö jää laajennuksenkin jälkeen vähäiseksi. Uusien rikosnimikkeiden asemesta suurempi merkitys käyttöalan laajentamiselle onkin erityisesti sillä, että jokaisessa tutkittavana olevassa asiassa arvioidaan esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän toimesta jo rikosprosessin alkuvaiheessa myös se, soveltaisiko asia syyteneuvotteluun. Ratkaiseva merkitys voi myös olla sillä, että syyteneuvottelun tunnettuisuutta lisätään ja menettelyn monimutkaisuutta vähennetään. On kannatettavaa, että niin epäillylle kuin asianomistajallekin ilmoitettaisiin syyteneuvottelumahdollisuudesta ja sen merkityksestä heti esitutkinnan aluksi.

Syyteneuvottelun kohteena olevista rikoksista

Kuten edellä on jo todettu, voi syyteneuvottelun käyttö käyttöalan laajennuksenkin jälkeen jäädä vähäiseksi. Tältä osin on kuitenkin huomattava, että etenkin törkeissä huumausainerikoksissa ja asianomistajien siihen suostuessa myös törkeissä ihmiskaupparikoksissa on jopa yksittäisissä asioissa saavutettavissa suuria prosessiekonomisia hyötyjä. Esimerkkinä tällaisesta asiasta voi nostaa esille Länsi-Uudenmaan käräjäoikeudessa parhaillaan kolmen tuomarin kokoonpanossa toimitettavan pääkäsittelyn, joka kestää lähes vuoden. Sanotussa asiassa on tuomioistuimen kokoonpanon lisäksi kaksi syyttäjää sekä useita oikeudenkäyntiavustajia, joiden palkkiot maksetaan valtion varoista. Yksittäisen asian ohjautuminen menettelyyn saattaisi siten säästää niin syyttäjien kuin tuomioistuimenkin työmäärää useita henkilötyövuosia ja valtion varoista maksettavia oikeudenkäyntikuluja satoja tuhansia euroja.

Laajempien prosessiekonomisten hyötyjen saavuttamiseksi olisi hyvä, jos syyteneuvottelun käyttöalaa laajennettaisiin kaikkiin rikoksiin, joista ei ole säädetty rangaistukseksi elinkautista vankeutta. Oikeuspoliittisessa keskustelussa on toki esitetty hyvin perusteltuja kantoja siitä, ettei syyteneuvottelu saa olla käytettävissä tietyissä seksuaalirikoksia ja lähisuhdeväkivaltaa koskevissa asioissa. Käytännön tuomioistuintyössä on kuitenkin käynyt varsin selväksi se, että näidenkin rikosten uhreille tärkeintä on, rikosentekijä ottaa vastuun rikoksestaan, saa siitä rangaistuksen ja suorittaa rikoksen perusteella määrättävät korvaukset. Rikosoikeudenkäynti kuten rikosprosessi kokonaisuudessaankin on rikoksen uhrille myös raskas. Syyteneuvottelu voisi siten olla rikoksen uhrillekin hänen siihen aidosti suostuessaan eduksi. Kun asianomistajan suostumuksesta syyteneuvottelun edellytyksenä tulisi muuten luopua, olisi seksuaali- ja lähisuhdeväkivaltarikosten samoin kuin tiettyjen ihmisyyteen muutenkin liittyvien rikosten osalta edelleen perusteltua, että asianomistajan suostumus pidettäisiin syyteneuvottelun edellytyksenä sanotuissa rikosasioissa. Suostumuksen ja sen merkityksen arvioimiseen nämä rikoksen uhrit saisivat valtion varoista suoritettavaa oikeudellista apua.

Yhteisösakosta, liiketoimintakiellosta ja rikoshyödyistä neuvottelu

Yhteisösakon osalta hallituksen esityksessä ehdotettu on kannatettavaa.

Liiketoimintakiellosta ja rikoshyödyistä neuvotteluun (kun viimeksi kerrottu liittyy asianomistajan korvausvaatimukseen) on kuitenkin suhtauduttava ainakin jossain määrin varauksellisesti. Liiketoimintakiellolla suojataan paitsi yhteiskunnan toimivuutta, myös elinkeinonharjoittajien luottamusta siihen, että kaikki toimijat toimivat kilpailluilla markkinoilla samojen sääntöjen mukaisesti. Rikoshyödyistä

neuvottelu taas saattaa pahimmillaan johtaa siihen, että rikoksentekijä pystyy rangaistuksenkin saatuaan hyötymään rikoksestaan taloudellisesti. Prosessiekonomisiin lähtökohtiin nähden on lisäksi jossain määrin ristiriitaista, että rikoshyödyistä neuvottelemiseen tulisi suhtautua suopeammin tilanteissa, joissa asianomistaja olisi julkisoikeudellinen taho tai muu oikeushenkilö.

Oikein ja harkiten toteutettuna liiketoimintakiellosta ja rikoshyödyistä neuvottelemisen salliminen on kuitenkin kannatettavaa.

Syyteneuvottelu muutoksenhakuasteessa

Hallituksen esityksessä ehdotettu on kannatettavaa siitäkkin huolimatta, että menettelyn painopisteen – kuten rikosoikeudenkäynnin painopisteen muutenkin – tulee olla käräjäoikeudessa.

Seuraamuskannanoton informatiivisuus

Ehdotus siitä, että niin tuomioesitysten kuin tuomioidenkin informatiivisuutta seuraamuksen määrittämisestä lisätään, on kannatettava. Tämä lisää syyteneuvottelun läpinäkyvyyttä, oikeuskäytännön yhtenäisyyttä ja menettelyn yhteiskunnallista hyväksyttävyyttä.

Tunnustamisoikeudenkäynnin määräaika

Hallituksen esityksessä tältä osin ehdotettu on enemmän kuin kannatettava. Määräaikaan sidottujen asioiden määrä käräjäoikeuksissa on suuri ja laissa säädetyt määräajat koskevat nimenomaan sanottujen asioiden käsittelyä käräjäoikeudessa. Nyt ehdotetun kaltainen 60 (tai 90) päivän määräaika tulisi ulottaa myös rikosasioihin, joissa vastaajana tai asianomistajana on alaikäinen. Tämä olisi paitsi käräjäoikeuden myös syyttäjän ja puolustuksen sekä asianomistajien avustajien kannalta ensiarvoisen tärkeää. Nykyisellään kaikkien oikeudenkäyntien toimijoiden kalenterit ovat valitettavan täysiä ja määräaikoihin sidottujen asioiden käsittely johtaa pahimmillaan jo sovittujen kiireettömien istuntojen peruuttamiseen.

Tunnustamisen oikeellisuuden varmistaminen

Hallituksen esityksessä on hyvin tuotu esille se vaara, että syyteneuvottelussa tapahtuvan tunnustamisen motiivi on väärä. Syytemenettelyä koskien tällaiseksi ongelmaksi saattaa muodostua se, että menettely johtaa epäterveeseen taktikointiin tai tilanteisiin, joissa vastaaja tunnustaa rikoksensa liian ankaran seuraamuksen tai raskaan rikosprosessin välttääkseen. Useamman tekijän huumausainerikoksessa tai järjestäytyneen rikollisuuden tilanteissa taas on vaara, että joku yksittäinen henkilö painostetaan tunnustamaan rikos ja ottamaan syy siitä harteilleen.

Edellä kerrottuja vaaroja on kuitenkin pidettävä pieninä, sillä asioissa suoritettaisiin edelleen esitutkinta, syyteharkinta ja tuomioistuinkäsittely, minkä lisäksi epäillylle määrättäisiin käytännössä aina oikeudenkäyntiavustaja. Oikeuskäytäntömme on lisäksi vakiintunutta ja ennustettavaa, ja rangaistuskäytäntömme maltillista. Siten on epäuskottavaa, että joillakin vuosilla aleneva rangaistus motivoisi väärän tunnustuksen tekemiseen. On myös muistettava, että väärän tunnustuksen vaara on olemassa myös normaalissa rikosoikeudenkäynnissä. Oikeudenhoidon toimijoilla on väärin tunnustusten tunnistamiseen liittyvä osaaminen ja kokemus.

Asianomistajan suostumuksesta

On ymmärrettävää, että asianomistajan suostumus halutaan pitää syyteneuvottelun edellytyksenä. Tältä osin on kuitenkin huomattava, että suostumuksen edellyttäminen saattaa johtaa syyteneuvottelun käytön sattumanvaraisuuteen, loukata ihmisten yhdenvertaisuutta ja vaarantaa oikeuskäytännön ennustettavuutta.

Syyteneuvottelulla olisi mahdollista saavuttaa suurempia prosessiekonomisia hyötyjä, jos mm. asianomistajan suostumusta tai toissijaista syyteoikeutta koskevia oikeuksia rajattaisiin. Sellaisia ei nyt kuitenkaan hallituksen esityksessä esitetyn perusteiden ehdoteta.

Lopuksi

Rikosasioiden käsittelyajat ovat etenkin ruuhka-Suomen käräjäoikeuksissa pitkät, eikä oikeudenkäyntien asianosaisten yhdenvertaisuus tältä osin valtakunnallisesti toteudu. On huomattava, ettei tämä ole kuitenkaan seurausta yksinomaan prosessilainsäädännöstä vaan myös siitä, että rikosasioiden työmäärän kasvu ja tuomioistuini- ja syyttäjälaitoksen resurssit jakautuvat valtakunnallisesti epätasaisesti. Vaikka ruuhka-Suomen tuomioistuimiin on oikeudenhoidon selonteon jälkeen osoitettu merkittävä lisäresurssi – mistä kiitos kuuluu myös eduskunnan lakivaliokunnalle – ei edellä kerrottu epäsuhta ole kuitenkaan samaan aikaan lisääntyneistä työmääristä johtuen korjaantunut. Tämän vuoksi ja ottaen lisäksi huomioon lähitulevaisuudessa oikeuslaitostakin uhkaavat sopeuttamistoimet, ovat nyt esillä olevan kaltaiset sujuvoittamistoimet oikein toteutettuina ensiarvoisen tärkeitä.

Ilkka Lahtinen
Laamanni
Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus